

Un marché commun dans l'Antiquité ?

*Unités de mesure et instruments commerciaux dans le bassin égéen
(et au-delà) à la basse époque hellénistique*

***Réformes des poids, mesures et
monnaies en Grèce continentale
au tournant du IIe s. et du Ier s.***

Charles DOYEN
(F.R.S.-FNRS / UCLouvain)

25-26 janvier 2018

Université de Fribourg (CH), site Miséricorde

Avenue de l'Europe 20

Salle Jaeggi (MIS 4221)

UCL
Université
catholique
de Louvain

fnrs
LA LIBERTÉ DE CHERCHER

Athenian Metrological Decree (IG II² 1013)

ΔΙΗΤΟΕΜΙ ΠΑΙΡΑΙΡΩ...
 ΝΑΧΟΝΙΟΝ ΕΚΤΗΜΕΝΟΣ ΤΟ ΜΕΤΡΟΝ...
 ΕΙΦΙΣΒΗΤΗΣΑΝΤΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ...
 ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΕΝ ΤΗ ΝΑΜΟΣΙΑΝΤΡΑ ΕΖΑΝΤΟ ΤΗ ΔΟΥ...
 ΟΚΗΡΥΣΙΜΑ ΛΟΓΟΝ ΕΑΝ ΔΕ ΟΙΚΕΤΗΣ ΜΑΣΤΙΓΟΥΣ ΘΡ...
 ΑΦΑΝΙΖΕΤΑΣ ΕΑΝ ΔΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΜΥΣΥΝΕΡΙΧΥΣΙ ΤΟΙΣ ΔΙΑΤΑΙΣ...
 ΥΒΟΥΛΗΝ ΕΞΑΚΟΣΙΟΙ ΑΙΔΕΑΡΧΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΟΙ ΠΡΟΣ ΤΑΥΤΟΥΝ ΠΡΟΣ ΤΑ ΚΑΤΕΣΧΕΥΑΝ...
 ΒΣΥΜΒΟΛΑΣΗ ΚΑΜΑΤΑ ΠΟΙΣΑΜΕΝΑΙ ΠΡΟΣΕΤΑΥΓΡΑΚΑΙ ΤΑ ΕΠΙΡΑΚΑΙ ΤΑΣ ΤΑΘΜΑ ΛΗ ΠΑΖΕΤΑ...
 ΟΠΛΑΟΥ ΑΣΤΕΝΤΗ ΓΙΑΤΟΡΑΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΙΣ ΗΤΟΙΣ ΚΑΙ ΤΗ ΛΕΙΟΙΣ ΗΟΙΟΝ ΕΙΝΗ ΕΠΙ...
 ΡΗΘΑΟΥΣ ΕΜΕΤΡΟΙΣ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΣΤΑΘΜΟΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥΝΤΑΣ ΠΕΝΤΑΤΥΡΑΤΟΙ ΑΥΤΑ...
 ΡΑΚΑΙ ΜΕ ΕΙΣ ΕΞΕΤΑΝ ΚΑΔΕΜΙΑ ΡΑΧΗ ΠΗΓΗΣΑΡΟΙ ΜΗΤΕ ΜΕΤΡΑ ΜΗΤΕ ΣΤΑΘΜΙΑ...
 ΜΗΔΕ ΒΑΑΤΤΟ ΤΟΥΤΟ ΝΕΑΝΑΕΤΙΣ ΠΟΙΗΣΗΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ ΗΝ ΕΥΑΝ ΑΓΚΑΖΗ...
 ΤΟΙΣ ΠΟΛΕΙΝΟ ΕΙΜΕΤΑ ΕΡΑΕΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΤΗ ΚΟΡΗ ΔΡΑΧΜΑΣ ΚΑΙ ΑΣΚΑΙ...
 ΤΟΥ ΑΡΟΓΡΑΦΗΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΑΡΓΥΡΙΟΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΤΩ ΒΟΥΛΩΜΕΝΩ...
 ΤΩ ΝΙΣΟΥΝ ΕΙΣ ΑΙΕΞΕΤΑΖΕΝ ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΤΑΘΜΑ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΟΙΟΝ...
 ΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΣ ΘΑΙΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ ΤΟΥΣ ΕΞΑΚΟΣΙΟΥΣ ΤΗΝ ΑΕΙΒΟΥΛΕΥΟΥΣΑΝ ΕΝ ΤΩ ΕΚΑ...
 ΤΑΙ ΑΝΗΜΗΝ ΟΡΑΣ ΜΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΛΟΥΝΤΑΝ ΤΗΝ ΟΥΜΕΝΙΑΣΥΜΒΗΤΗ ΜΗΤΡΩ...
 ΛΕΣΤΑΘΜΑΙ ΧΡΕΤΙΑ ΛΑΛΑΙ ΚΑΙ ΟΙΣ ΤΟΥ ΔΕ ΠΑΛΟΥΝΤΑΣ ΠΕΡΙΣΚΕΨΕΤΑΣ ΗΡΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥ...
 ΑΛΑΣ ΚΑΙ Η ΕΚΛΕΤΙΚΑ ΚΑΡΥΑ ΚΑΙ Η ΡΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΣΤΑΝΙΑΙ ΑΙΚΥΑ ΜΟΥΣΑΙ ΓΥΠΤΟΥ...
 ΑΙΦΟΙΝΙΚΟ ΒΑΛΑΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΙΤΗΝ ΑΛΛΑ ΤΡΑΓΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΟΥΤΩΝ ΠΟΛΕΙΤΑΙ ΚΑΙ ΘΕΡΜΟΥΣ...
 ΚΑΙ ΛΑΣ ΚΑΙ ΠΥΡΗΝΑΣ ΡΑ ΕΙΝ ΜΕΤΡΑΙΧΑ ΡΟΥΝ ΤΡΑΠΟΥΝ ΣΤΑΣΙ ΤΗ ΡΑΝΗΧ ΙΝΙΚΑΤΡΙΑ ΡΑΛΟΥ...
 ΑΣΤΗ ΧΟΙΝΙΚΤΑΥΤΗ ΚΟΡΥΣΤΗΙΟΧΟΥΣΗ ΜΟΜΕΝ ΘΟΝ ΔΑΚΤΥΛΩΝ ΜΕΝΤΕ ΤΟ ΔΕ ΠΛΑΤΟΣ ΤΟ Χ...
 ΟΥ ΔΑΚΤΥΛΟΥ ΟΜΟΙΟΣ ΔΕ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΑΛΟΥΝΤΑΣ ΤΑΣ ΤΕ ΑΜΥΔΑΛΑΣ ΤΑΣ ΧΛΗΡΑΣ ΣΑΡΤΑΣ...

ΠΟΛΙΤΕΥΣΑΙ ΕΝ ΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
 ΝΑΧΟΡΙΟΝ ΕΚΤΗΜΕΝΟΤΟΜΕΤΡΟΝ
 ΕΝΦΙΣΒΗΤΗΑΝΤΟΠΙΕΡΓΟΥΜΕΤΡΟΥ
 ΑΡΧΟΝΤΕΣΠΗΝΔΗΡΟΙ ΑΝΤΡΑΓΕΖΑΝΤΟΙΝΙ
 ΟΚΗΡΥΞΕΝΑΝΘΩΝΕΑΝΔΕΙΟΚΕΤΗΜΕΤΡΟΝΤΟΥΣΟΠΕ
 ΑΦΑΝΙΣΤΕΡΕΑΝΑΝΘΩΙ ΑΦΟΝΤΕΣΠΗΝΔΗΡΟΙΕΥΧΕΙΤΟΙ ΕΙ ΑΙΟΤΑΙΣ
 ΗΘΥΟΙΝΑΙΟΙΣΕΚΑΙΟΙ ΑΙ ΔΕΑΡΧΑΙ ΑΙΟΝΟΜΟΙΡΩΣΤΑΥΤΟΥΣΙ ΗΡΩΣΤΑΚΑΤΕΚΕΥΑΝ
 ΣΥΜΒΟΛΗΚΗΚΑΤΑΝΑΝΘΩΙ ΣΑΜΕΙΑ ΗΡΩΣΤΕΥΑΝ ΠΑΚΑΙΤΑΞΙΑΙ ΚΑΙΤΑΞΟΜΑΝ ΠΑΖΕΤΑ
 ΟΒΑΟΥΣ ΑΣΤΡΕΠΗΝΑΙΟΡΑΙΝΕΝΤΟΙΣΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΙΣΤΟΙΣΚΑΙΤΑΙΝΑΙ ΟΙΣΥΝΟΜΕΙΝΗΕΠΟ
 ΡΗΘΕΑΙΤΟΙΣΜΗΤΡΟΙΣΚΑΙΤΟΙΣΣΤΑΘΜΟΙΣΤΟΥΤΟΜΕΤΡΟΥΝΤΑΣΕΝΤΕΙΝΑΓΑΡΤΟΑΥΤΩ
 ΠΙΣΤΑΙΝΑΙ ΕΤΙ ΕΞΕΙΣΤΟΝΚΑΜΕΙ ΑΙ ΑΡΧΗΝΤΕΣΑΦΑΝΗΤΕΡΑΜΗΤΕΡΑΤΑΜΕΙ
 ΗΒΕΒΛΑΤΤΟΥΤΟΥΔΙΝΕΔΝΑΤΙΣΤΟΙ ΗΕΙΤΑΝΑΡΧΟΝΤΑΙΗΕΙΤΑΝΑΡΧΗΝ
 ΤΟΥΣΟΛΕΙΟΝΟΙ ΕΙΔΕΤΑΙ ΕΡΑΕΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΙΤΗ ΚΟΡΗ ΑΡΑΧΜΑΝΙ ΑΙ ΑΣΚΑΙΣΣΕ
 ΤΟΥΑΙΟΥΝΑΦΗΤΗΡΟΥ ΑΣΠΙΡΟΣΤΟΥΤΟΥΑΡΥΓΥΡΟΝΑΟΗΝΑΙ ΟΝΤΙΝΟΥΘΑΝΕΟΝΟΙΟΙ
 ΤΩ ΝΙΣΟΥΝ ΕΙΔΕΤΑΙ ΕΤΕΡΑΙΝΕΤΑΙ ΠΑΚΑΙΤΑΞΟΜΑΚΑΙΕΙΣΤΟΝΑΟΙ ΠΟΝΚΡΟ
 ΑΙΕΤΗΜΕΛΕΙΣΘΑΙ ΤΗΝΟΥΑΗΝΤΟΥΣΕΚΑΚΟΙΟΥΣΤΗΝΑΙ ΒΟΥΛΕΟΥΕΑΝΕΝΤΟΙΚΕΚΑ
 ΠΡΑΙΝΙΝΗΝΙ ΟΡΩΜΗΘΕΙΣΤΟΝΟΛΟΥΝΤΗΝΟΝΟΤΗΝΟΝΟΤΗΝΟΝΑΥΜΑΗΤΑΙ ΜΗΤΡΑ
 ΑΣΤΑΘΜΟΝΚΡΗΤΗΛΑΛΛΑΙ ΚΑΙΟΙΣΤΟΥΣΑΕ ΓΑΛΟΥΝΤΑΙΕΡΕΙΣ ΚΑΙΕΡΕΒΕΡΑΚΑΙ ΑΝ Υ
 ΑΛΑΕΚΑΙΡΑΚΑΒΟΤΗΚΑΡΥΚΑΙΝΟΝΟΥΣΚΑΙ ΑΣΤΑΘΜΑΙ ΑΙ ΚΥΜΑΝΟΙ ΓΥΓΥΤΟΥ
 ΑΙΦΟΙΝΚΟ ΒΑΛΑΝΟΥΣΚΑΙΕΙΝΑΛΑΛΑΤΑΡΗΜΑΤΑΜΕΤΑΤΟΥΤΟΥΝΟΛΕΙΤΑΙ ΚΑΙΕΡΕΜΟΥΣ
 ΙΚΑΛΛΑΕΚΑΙΡΥΡΗΝΑΣΙΛΕΙΝΜΕΤΡΙΚΟΝΟΥΝΤΡΑΠΟΥΜΕΤΑΙΤΗΡΑΗΝΚΙ ΝΙΚΙΑΤΡΙΑΔΕΛΟΥΣ
 ΑΣΤΗΡΟΝΙΚΡΑΤΟΥΤΗΚΟΥΡΥΣΗΕΚΟΥΣΗΤΟΜΕΤΡΟΝ ΟΝΑΛΚΥΤΑΝΟΝΕΝΤΕΤΟΔΕΠΛΑΤΟΥΣ
 ΟΥΣΑΚΤΟΥΛΟΥΟΜΟΙΣΑΕΚΑΙΤΟΥΣΙΔΑΟΥΝΤΑΣΤΑΤΕΜΥΝΑΛΑΛΑΤΕΑΧΑΡΑΣΑΡΤΑΣ
 ΦΑΤΟΥΣΑΙΟΥΣΑΛΑΛΑΙΠΟΛΕΙΝΚΟΙΝΙΚΙ ΥΣΤΗΙΑΥΡΑΔΟΝΙΕΝΗΡΡΟΓΕΡ
 ΧΕΙΛΟΣΠΡΑΙΝΗΝΗΛΑΚΥΤΑΝΚΑΙΧΡΗΘΑΙΑΥΤΟΥΣΧΟΙΝΕΙΣΕΥΑΙΝΑΙΣΕΑΝ
 ΑΗΗΕΓΕΡΑΙΓΓΕΙΛΑΜΥΓΔΑΛΑΧΑΡΑΙΕΡΑΜΑΝΡΟΦΑΤΟΥΣΗΧΑΛ
 ΟΝΗΜΕΛΙΝΟΝΕΤΗΡΩΝΕΑΝΕΝΑΕΛΑΤΟΝΙΟΝ ΑΙΤΕΛΗΑΡΧΗΝΗΦΗΝΑΝΤ
 ΤΕΕΝΟΝΤΑΙΡΑΧΡΗΜΑΔΟΚΗΡΥΤΤΟ ΚΑΙΤΗΝΗΜΗΕΣΑΕΤΑΕΙ ΤΗΝ
 ΑΖΑΝΚΑΙΤΟΑΓΓΕΙΟΝΚΑΤΑΚΟΤΕ ΒΑΓΕΤΑΕΚΑΙΗΝΑΝΗΝΟΥΡΗΚΗΣ
 ΜΑΚΕΤΑΝΤΡΙΑΚΟΝΤΑΚΟΤΑΚΟΤΑΡΩΕΤΑΕΛΑΜΑΤΑΕΝΤΑΙΡΥΓΥΡΟΤΑΙ ΑΙ
 ΝΝΕ ΦΑΝΗΡΟΥΡΑΡΧΗΝΑΔΕΚΑΔΟΥΟΚΑΙΠΟΛΕΔΑΝΤΑΝΤΕΣΤΑΛΑΛΕΑΝΤΑΥ
 ΤΗΝΗΛΑΟΗΜΟΛΑΡΩΕΑΡΥΓΥΡΟΝΔΙΑΡΡΑΗΝΕΙΡΤΑΙΡΩΛΕΙΝΕΣΤΑΝΤΕΣΤΟΝΟΥΝΤΟΥΣΥΡ
 ΡΟΝΟΝΑΟΝΤΑΤΑΣΕΙΚΑΤΟΝΕΝΤΗΚΟΝΤΑΙΑΧ ΣΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣΕΡΕΠΕΝΑΜΝΟ
 ΟΡΙΟΝΕΧΕΤΟ ΤΗΝΜΕΡΟΙΚΗΜΝΑΙΟΙΣΕΡΟΡΟΥΤΟΥΣΗΕΣΟΓΙΝΟΜΕΝΟΥΑΓΗΜΕΙΡΟΡ
 ΝΑΕΕΤΟΔΕΤΑΛΑΝΤΟΝΤΟΕΡΙΟΚΟΝ ΔΡΟΝ Ν ΕΜΕΡΙΚΑΙΕΝΤΕΡΕΚΑΙΤΟΥ
 ΟΡΡΟΥΤΟΥΣΕΝΕΚΕΙΝΟΜΕΝΟΥΑΓΗΕΝΡΟ ΟΗΤΑ ΝΑΞΗΜΕΡΟΙΚΑΙΕΡΕΠΕΤΕ
 ΝΟΝΑΝΤΑΚΤΟΝΕΝΤΕΙΡΕΡΟΙΟΙΣ ΤΟ ΑΙΣΡΟΟ ΑΕΛΑΙΗΕΝΕΙΣΤΟ
 ΧΡΟΝΟΝΤΑΤΕΜΕΤΡΑΙ ΑΙΤΑΣΤΑΘΜΑΡΑΡΑΔΟ ΛΟΕΣΤΑΜΕΝΟΝΕΠΙ
 ΤΗΝΤΟΝΕΤΡΑΚΑΙΤΑΝΩΟΑΡΜΟΝΔΙΔΡΟΤ ΟΕΟ ΔΟ Α ΑΙΓΕΝΤΗΕΚΙΑΔΙΚΑΟ
 ΝΑΙΔΗΜΟΙΣΑΙ ΚΑΙΤΕΙΜΗΕΙΡΑΙΕΝΤΑΤΟΥ ΟΥΕ ΕΛΕΥΣΙΝΟΥΤΟΑΕ
 ΕΥΗΕΡΤΕΖΑΝΔΑΟΝΤΕΣΕΚΚΑΜΑΤΑΝΕΚ ΡΑΝΧ ΟΝΑΤΑΙΣΤΕΡΑΧΑΙ ΤΟ
 ΟΥΡΑΥΣ ΟΥΔΕΟΙ ΝΟΙΕΜΗΕΣΥΛΛΕΧΟΝΤΕΣΜΗΤΟΠΕΝΝΗΕΣΟΕ ΦΕΡΑΝ
 Ν ΤΕΣΚΕΥΑΜΕΝΟΝΟΚΑΝΡΑΗΝΤΗΝΜΟΥΔΑΚΡ ΡΑΝ ΤΑΝΕ ΟΤΑΝ
 ΕΚΑΕΕΙΚΑΗΑΡΥΓΥΡΟΝΡΑΤΤΑΝΤΑ ΗΕΑΙ ΔΟΛ ΑΝ ΟΗΛΑ ΤΗ
 ΙΝΑΕ ΟΥΤΟΙΣΧΡΕΙΑΝΕΧΟΥΣΙΝΑΛΛ ΟΜΝΕΝΤΕΣ ΑΝ
 ΖΟΝΤΑ Ο ΠΥΡΑΝΕΙΚΑΙΟΕΤΡΑΤΙ ΟΕΟ ΟΕΙ ΟΡΑΜΑΤΙΣΤΟΥΝΤΕΡΕΚΑ
 ΕΣΤΑΤΑΙΡΑΕΣΑΝΤΟΥΑΔΙΚΗ ΤΟΥΤΟΝΑΧΕΡΕ ΟΚΑΟΕΤΑΜΕΝΟΕΙΜΕΛΙ
 ΤΩΝΑΕΝΕΛΕΥΓΙΝΟΤΗΗΕΡΟΦΑΝΕΥΣ ΤΑΜΕΝΟ Α ΕΙΕΚΑΕΚΕΑΤΟΝ
 ΕΠΗΤΑΝΑΥΓΥΜΜΕΤΑΡΑΡΑΛΑΟ ΔΑ Ο ΝΟΙΣΑΙΕΤΟΙΣ Ο Α ΤΟΥΥΚΑ
 ΝΟΙΣΑΗΜΟΙΣΟΥΕΤΑΜΕΤΡΑΦΕΛΑΝ ΤΑ ΕΑΝΑΕΤΗΜΗΑ ΝΕ
 ΟΩΑΝΙΡΩΤΟΝΤΕΤΑΜΕΝΟ ΕΡΑΥΤΟΥΕΡΑΤΟΥΝΟΦΕΑΚΑΙΑ
 ΟΑΝΤΙΤΗΡΑΔΑΟΜΕΝΟΝ ΤΑ ΑΛΕΚΘΕΣΑΝΕΚΑΙΧΕΡΕΡΟΓΑΦΟΣ ΣΤΟ
 ΤΟΔΑΝΑΡΑΔΑΒΟΕΙΚΕΡΑ ΑΒΑΛΑΝΤΑΙΗΕΚΕΙ ΔΑΥΟ
 ΕΡΑΝΕΛΕΥΓΥΡΟΝΤΕΡΑΝ ΤΡΟΦΟΙΝΕΚΚΑΜΑΤΑΤΟΥΤ ΕΜΠΡΟΥ
 ΥΚΑΙΔΕΚΑΝΟΥΚΑΙΔΑΙΟΥ ΗΜΙΝΑΙΟΥΚΑΙΤΑ ΤΗΝΟΡΟΥΤΑΙΟΟΣ
 ΑΝΔΕΤΙΣΑΙΣΚΗΤΑΙΡΑΚΟΥΡΥΑΝΕΠΗΤΑΜΕΤΡΑΚΑΙΤΑΤΟΝΑΤΑΚΕΝΕ
 ΚΑΙΕΝΕΛΕΥΓΙΝΙΚΑΙΕΜΒ ΚΑΙΕΝΑΚΡΟΦΑΙΕΑΝΤΕΡΩΝΕΑΝΤΕ
 ΑΝΤΕΝΝΟΙΣΟΙΝΟ ΟΥΣΕΡΩΤΟΝ ΚΙΤΙΚΕ ΕΝΑΠΕΡΙΤΗΡΑΝΚΑΚΟΥΡΥΑΝ
 ΕΡΙΜΕΛΕΙΣΘΑΔΕΚΑΙΟΥ ΕΞΑΡΕΙΟΥΑΓΟΥΚΑΤΟΝΚΑΚΟΥΡΥΟΥΝΤΑΠΕ
 ΑΣΤΕΡΑΤΑΤΟΥΣΕΤΑ ΚΑΚΟΥΡΥΑΝΚΕΙΜΕΝΟΥΝΟΜΟΥΣΑΝΑΡΑΓΑΙΕΤΑ ΤΟ
 Α ΕΣΤΗΑΛΑΓΙΟ Α ΟΣΤΑΜΕΝΑΝΑΡΑΕΙΗΚΚΑΤΑΣΚΕΥΗΝΤΑΝ
 ΑΔΗΜΑΚΑΙΣΤΗΕΛΙΕΝΤΟΙΟΚΟΙΕΝΟΚΑΙΤΑΜΕΤΡΑΚΑΙΤΑΣΤΑΘΜΑΚΕΙΤΑΙ
 ΕΚΤΟΥΕΤΟΥ
 ΣΑΕΛΧΟΝΤΑΣΧΡΗΘΕΤΑΙΑΥΤΗΜΕΤΡΑΙΕΚΡΑΡΕΝΑΤΑΙΧΑΡΑΚΤΗΡΜΟΥ
 ΔΙΠΡΟΤΟΝΕΝΤΗΚΙΑ ΗΠΙΕΛΟΠΡΑΤΟΜΕΝΟΥΣΕΤΡΙΠΟΛΟΥΣΗΕΘΑΙΕΤΑ
 ΔΕΑΡΥΣΤΟΕΠΡΟΣΕΦΡΑΕΜΕΝΟΝΜΕΤΡΟΣΕΑΝΜΗΤΕΤΑΙΩΡΑΟΥΝΤΟ
 ΕΦΑΓΕΙΣΤΗΜΕΤΡΑΙΡΗΜΑΙ

Athenis in Domino Abbatis
Partheni;

Die
Staatshaushaltung der Athener,

vier Bücher

von

August Böckh.

Mit einundzwanzig Inschriften.

Zweiter Band.

Berlin,
in der Real Schulbuchhandlung.
1817.

GRIECHISCHE UND RÖMISCHE

METROLOGIE

VON

FRIEDRICH HULTSCH.

BERLIN,
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG.
1862.

Hermes 51 (1916)

**DER ATHENISCHE VOLKSBECHLUS
ÜBER MASS UND GEWICHT.**

Es ist nicht das erste Mal, daß dem aus den Papieren des Abbé Fourmont stammenden Volksbeschluß der Athener über Maß und Gewicht, den U. Köhler IG II¹ 476 auf Grund des Böckhschen Textes CIG 123 gedruckt hat, im Ganzen oder in Einzelheiten eine Untersuchung gewidmet wird¹⁾: seine erneute Besprechung wird sich rechtfertigen, wenn es sich als richtig erweist, daß Sinn und Bedeutung seiner wichtigsten Bestimmungen bisher entweder gar nicht oder, wo man (wie Ferguson) auf dem Wege war, nicht restlos erkannt worden sind. Der Freundlichkeit Hiller v. Gaertringens und Kirchners verdanke ich es, wenn ich den Text im folgenden bereits in der verbesserten (auf Grund von Jul. Kochs neuer Collation des Apographon Fourmonti gewonnenen) Gestaltung geben kann, in der die Inschrift in der editio minor des II. Bandes des Corpus (1013) erscheinen wird. Nur die lediglich dem Sinne angemessenen Ergänzungen Z. 1—7 und Z. 37/8 gehen über den im Corpus gegebenen Text hinaus; und zu ihnen ist von allem Anfang an zu bemerken, daß der Fälscher Fourmont auch da, wo er sich um die Copien der Steine wirklich bemüht hat, ein wenig zuverlässiger Gewährsmann ist, und daß die Kritik an einer Stelle, wo sie logischerweise nicht umhinkann, auf eine Textverstümmelung zu schließen, diesem Manne gegenüber nicht hyperconservativ zu bleiben braucht. Die Paragraphirung des Textes und die Zwischenüberschriften entlehne ich Böckh, eine

1) Man vergleiche: Böckh, Staatsh.³ II S. 318 ff.; Metrol. Unters. S. 12. 282 f. 115. Hultsch, Metrologie² S. 100. 135 ff. Nissen, Metrologie b. Iw. Müller, Handb. I² S. 878. 880. A. v. Domaszewski, Arch.-epigr. Mitt. aus Oesterr. X 1886 S. 244. Pernice, Griech. Gewichte S. 54 ff. Ad. Wilhelm, Beitr. z. griech. Inschriftenkunde S. 273. 293; Jahresh. oesterr. arch. Inst. XII 1909 S. 145. Will. Scott Ferguson, Klio IV 1904 S. 8 (Anm. 8); Hellenistic Athens S. 429 f.

es anders gehalten hatte. Denn mit welcher Rücksichtslosigkeit die Athener ihr Maß und Gewicht in der Zeit der Großmannssucht ihrer Staatsherrlichkeit in ihrem Machtbereich allerwärts vorgeschrieben haben, das macht die siphnische Inschrift IG XII 5, 480 deutlich und darüber spottet Aristophanes in den 415 aufgeführten Vögeln, wenn er (v. 1040) Psephismatopoles erklären läßt: *χεῖροσθαι Νεφέλοκοκκυγῆς τοῖσδε τοῖς μέτροις καὶ σταθμοῖς καὶ ψηφίσμασι, καθάπερ Ὀλοφύξιοι*.

Potsdam.

O. VIEDEBANTT.

CHIRON

MITTEILUNGEN
DER KOMMISSION FÜR
ALTE GESCHICHTE UND
EPIGRAPHIK
DES DEUTSCHEN
ARCHÄOLOGISCHEN
INSTITUTS

Sonderdruck aus Band 46 · 2016

DE GRUYTER

CHARLES DOYEN

Ex schedis Fourmonti
Le décret agoranomique athénien
(CIG I 123 = IG II-III² 1013)

Notre connaissance d'un important décret agoranomique athénien daté de la fin du IIe s. av. J.-C. (CIG I 123 = IG II-III² 1013)¹ est largement tributaire d'une copie de l'exemplaire exposé sur l'Acropole, qui fut effectuée en 1729 par l'abbé MICHEL FOURMONT et son neveu CLAUDE-LOUIS FOURMONT à l'occasion d'une expédition scientifique en Grèce.² Avant la découverte, en 1934, d'un petit fragment de l'exem-

NUMISMATICA LOVANIENSIA 21

ÉTALONS MONÉTAIRES ET MESURES PONDÉRALES ENTRE LA GRÈCE ET L'ITALIE

SOUS LA DIRECTION DE CHARLES DOYEN

Réformes métrologiques grecques à la fin du IIe s. : pour une réévaluation de l'influence romaine

Charles DOYEN*

Au cours des quinze dernières années du IIe s., la cité d'Athènes et l'Amphictionie pyélo-delphique adoptent deux réformes métrologiques qui modifient considérablement le paysage monétaire et pondéral de la Grèce continentale à la basse époque hellénistique¹. *Cui bono?* Plusieurs commentateurs croient reconnaître la main

MÜNCHENER BEITRÄGE ZUR PAPYRUSFORSCHUNG UND ANTIKEN RECHTSGESCHICHTE

113. HEFT

MARIAGRAZIA RIZZI

MARKTBEZOGENE GESETZGEBUNG IM SPÄTHELLENISTISCHEN ATHEN – der Volksbeschluss über Maße und Gewichte

Eine epigraphische und
rechtshistorische Untersuchung

VERLAG C. H. BECK MÜNCHEN

INHALT

Vorwort	IX
Einleitung	1
1. Literaturüberblick	2
2. Das „wiedergefundene“ Dekret	6
Kapitel I: Edition und Übersetzung	10
1. Bisherige Editionen	10
2. Der Text des Volksbeschlusses	11
3. Übersetzung	20

Text Structure

§1 Duties of the Sellers and the Buyers [l. 0–7] (many lacunae)

§2 Duties of the Magistrates [l. 7–17]

§3 Defining Specific Measures and Weights [l. 17–37]

“Ὅπως μηθεὶς τῶν πωλούντων τι ἢ ὠνούμενων ἀσυμβλήτῳ μέτρῳ [ι] [μη]δὲ σταθμῷ χρῆται, ἀλλὰ δικαίοις, [...]: “So that no one among the sellers or the buyers uses a measure or a weight discordant with the standard, but only lawful ones. [...]”

§4 Preserving Measures and Weights [l. 37–60]

[Ὅπως] δὲ διαμένει εἰς τὸ [ν λοιπὸν] | χρόνον τὰ τε μέτρα καὶ τὰ σταθμά, [...]: “So that the measures (μέτρα) and the weights (σταθμά) are preserved in the future [...]”

§5 Inscribing and Setting up the Decree [l. 60–62]

§6 Appendix [l. 63–67]

Weights (στάθμια) and Measures (μέτρα)

Αἱ δὲ ἀρχαὶ αἷς οἱ νόμοι προστάττουσιν πρὸς τὰ κατεσκευασ[μένα] | σύμβολα
σηκώματα ποικησάμεναι πρὸς τε τὰ ὑγρά καὶ τὰ ξηρά καὶ τὰ σταθμὰ ἀν[αγ]-
καζέτω[σαν | τοῦ]ς πωλοῦν[τ]άς τι ἐν τῇ ἀγορᾷ ἢ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἢ
τοῖς καπηλείοις ἢ οἰνῶσιν ἢ ἀποθήκαις | . . . χρῆσθαι τοῖς μέτροις καὶ τοῖς
σταθμοῖς τούτοις μετροῦντας πάντα τὰ ὑγρά τῶι αὐτῶι | μέτρῳ, καὶ
μηκέτι ἐξέστω μηδεμιᾷ ἀρχῇ ποιήσασθαι μήτε μέτρα μήτε στάθμια [μηδὲ
| μείζω] μηδὲ ἐλάττω τούτων· IG II², 1013, l. 7–12

- Established standards (σύμβολα) for liquid measures, dry measures and weights
- Metrological instruments (σηκώματα) to be made by magistrates
- Prohibition of making measures or weights larger or smaller than these
- Only one official measure for liquid products
- Several official measures for dry products
- Several official weights

Liquid Measures (ὑγρά)

θέτω <δ>[ἐ Διόδωρος εἰς Ἀ] <κ>ρόπολιν σηκώματα τοῦ τε ἐμπορικκοῦ [ταλάν|το]υ καὶ δεκάμνου καὶ δίκμνου [καὶ μνᾶς καὶ] ἡμιμναίου καὶ ταρτηκμοῦρου καὶ χοῶς [καὶ χοίνικος]· [...]
IG II², 1013, l. 54–55

Ἐκ τοῦ <αὐ>τοῦ·

[Τοῦ]ς δὲ ἄρχοντας χρῆσθ[αι] τῷ αὐτῷ μέτρῳ κεχαραγμένῳ τῷ χαρακτη-
ρικῷ μολυ[β|δ]ῷ πρὸς τὸν ἐν τῇ Σκιά[δι, μ]ῇ πλεῖον πραττομένους τριωβόλου·
χρῆσθαι δὲ <κ>α[ὶ | τ] <α>ς ἀρχαῖς τοῖς προεσφραγισμένοις μέτροις, ἐὰν μὴ
τις τῶν πωλούντων | σφραγιστῷ μέτρῳ χρῆται. IG II², 1013, l. 63–67

- In Delos during 3rd and 2nd centuries BCE: different standards for **olive oil** (1 μετρητής = 12 χόες [39.1l]) and **wine** (1 κεράμιον = 8 χόες [26.1l])
- After IG II² 1013: The chous (χοῦς) is the only official liquid measure [3.2l]
- Roman equivalent (unchanged): 1 χοῦς = 1 congius [3.2l] = 1/8 quadrantal [26.1l]

Dry Measures (ξηρά)

θέτω <δ>[ἐ Διόδωρος εἰς Ἀ] <κ>ρόπολιν σηκώματα τοῦ τε ἐμπορικκοῦ [ταλάν|το]υ καὶ δεκάμνου καὶ δίκμνου [καὶ μνᾶς καὶ] ἡμιμναίου καὶ ταρτη<μ>όρου καὶ χοός [καὶ χοίνικος]· [...] *IG II², 1013, l. 54–55*

Ἐκ τοῦ <αὐ>τοῦ·

[Τοῦ]ς δὲ ἄρχοντας χρῆσθ[αι] τῷ αὐτῷ μέτρῳ κε<χ>α<ρ>α<γ>μ<έν>ῳ τῷ χαρακτη<ρ>ικ<ο> μολυ[β|δ]ῷ πρὸς τὸν ἐν τῇ Σκιά[δι, μ]ῇ π<λ>εῖον πραττομένους τριωβόλου· χρῆσθαι δὲ <κ>α[ὶ | τ]<α>ς ἀρχ<α>ς τοῖς προ<ε>σφραγισμένοις μέτροις, ἐὰν μή τις τῶ<ν> πωλούντω[ν τι] | σφραγιστῷ μέτρῳ χρῆται. *IG II², 1013, l. 63–67*

- Two official dry measures: the cereal choinix (σιτηρὰ χοῖνιξ) [1.1l] and the cereal medimnos (μέδιμνον σιτηρόν) of 48 choinikes [52.3 l]
- After IG II² 1013: Two new fruit measures of 1.5 choinix [1.6l] and 3 choinikes [3.3l]
- Roman equivalent (unchanged): 1 χοῖνιξ = 2 sextarii [0.54l] = ½ congius [3.2l] = ⅙ modius [8.7l] = 1/48 quadrantal [26.1l]

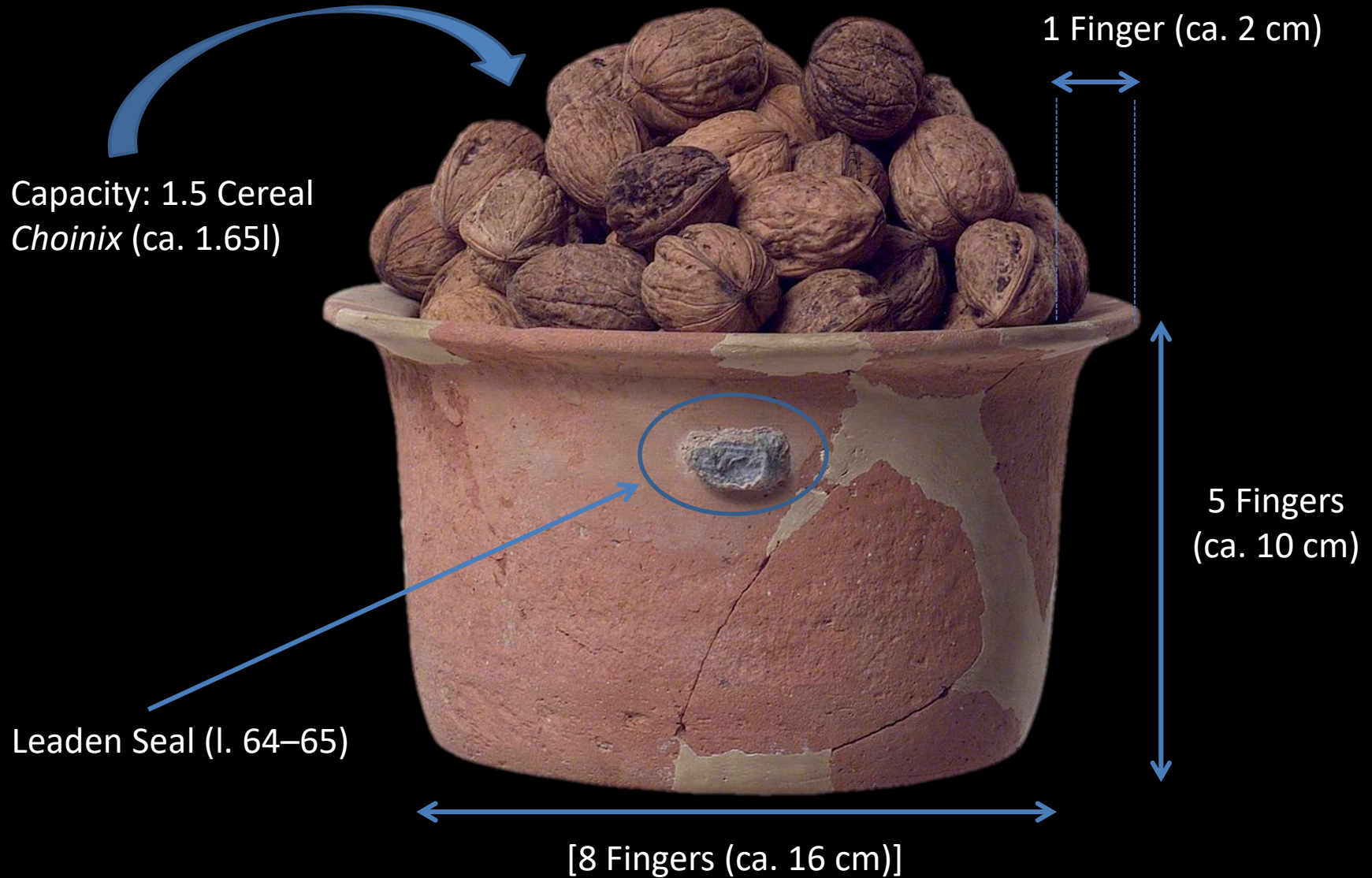
New Fruit Measures

Τοὺς δὲ πωλοῦντας περσικὰς ξηρὰς καὶ ἄμυ[γ]||[δ]άλας καὶ ἥρακλεωτικὰ κάρυα καὶ κώνους καὶ καστάναια <κ>αὶ κυάμους Αἰγύπτου | [κ]αὶ φοινικοβαλάνους καὶ εἴ τινα ἄλλα τραγήματα μετὰ τούτων πωλεῖται, καὶ θέρμους | [κα]ὶ <ἐ>λ<α>ς καὶ πυρῆνας πωλεῖν μέτρῳ χωροῦντι > ἀπο<ψ>ηστὰ σιτηρὰ ἡ<μ>ιχ[ο]ινίκια τρία, πωλοῦ[ν]||[τ]ας τῇ χοίνικι ταύτῃ κορυστῇ ἐχούσῃ τὸ μὲν [βὰ]θος > δακτύλων πέντε, τὸ δὲ πλάτος το<ῦ> χ[εῖ]||[λ]ου<ς> δακτύλου· [...]

IG II², 1013, l. 18–23

New Fruit Measures

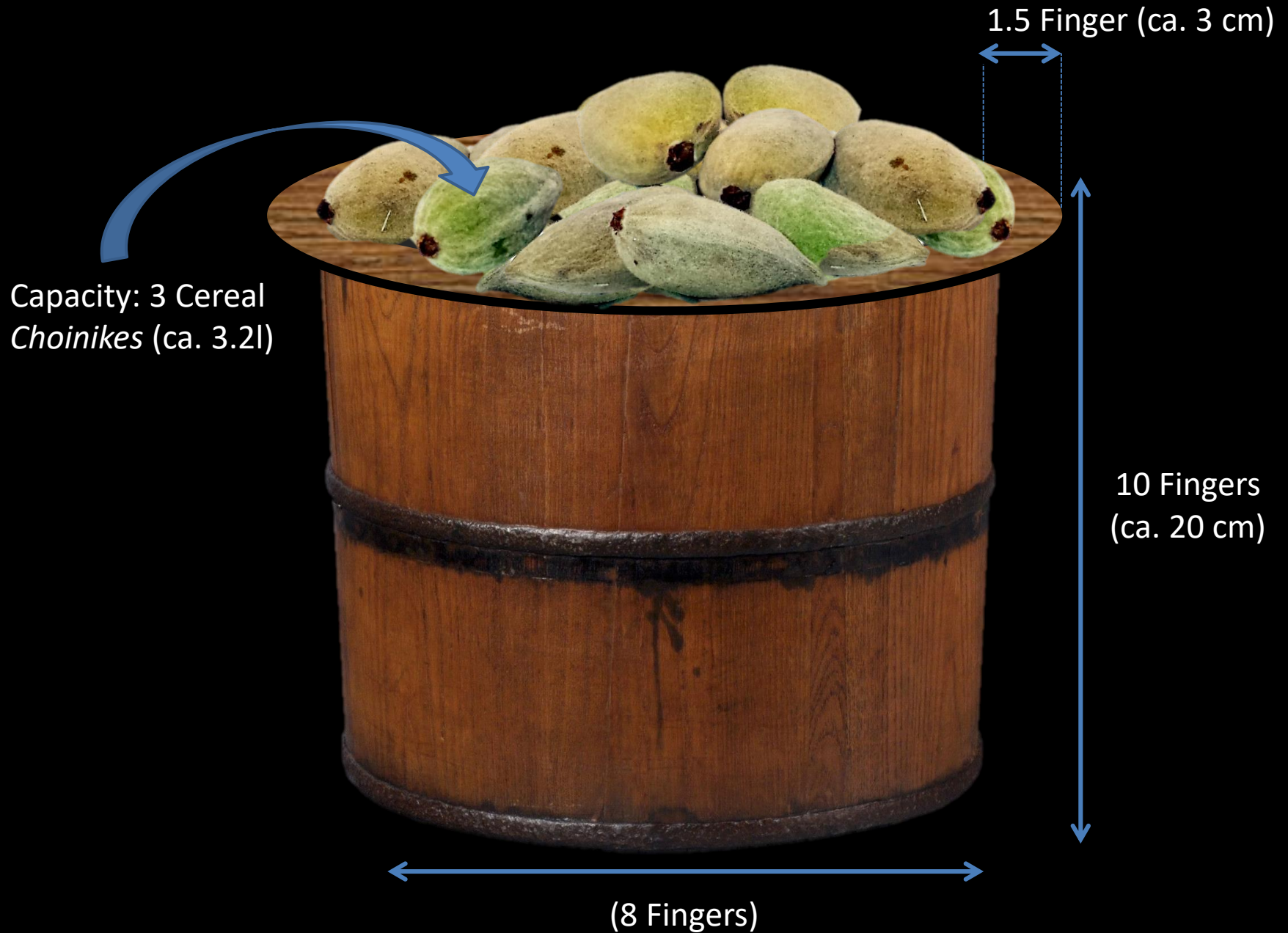
New Fruit Measures

Ὅμοίῳς δὲ καὶ τοὺς πωλοῦντας τὰς τε ἁμυγδάλας τὰς χλωρὰς <κ>α<ι> τὰς <έλ>[ά-
ας | τὰς προσ]φάτους καὶ τὰς <ί>σχάδας πωλεῖν χοίνικι κ[ορ]υστῇ διπλασίονι
<τ>ῆς προγεγρ[αμμένης | ἐχούσῃ τὸ] χεῖλος <τ>ριῶν ἡμιδακτυλίων, καὶ χρῆσθαι
αὐτοὺς χοίνικι ξυλίναις· ἐὰν [δέ τις ἐν | μείζονι πω]λῇ ἢ ἐ<τ>έρῳ ἀγγεῖω
ἁμυγδάλας χλωρὰς <ῆ> ἐλ<ά>ας προσφάτους ἢ ἰσχάδ[ας, μὴ πω]λείτω ἔλαττ[ον ἢ
μέδιμνον σιτηρόν· ἐὰν δ' ἐν ἐλάττονι π[ωλῇ] ἀγγεῖω, ἡ ἀρχὴ ὑφ' ἣν ἂν
τ[εταγ]μένος ᾗ τὰ] τε ἐνόντα παραχρῆμα ἀποκηρυττέτω καὶ τὴν [τι]μὴν
εἰσαγέτω ἐπὶ τὴν [δημο]σίαν τράπε]ζαν καὶ τὸ ἀγγεῖον κατακοπτέ[τ]ω·

IG II², 1013, l. 23–29

New Fruit Measures

Weights (σταθμά)

Ἀγέτω δὲ καὶ ἡ μνᾶ ἡ ἐμπορικὴ στε[φανηφό]υ[ρου δραχ]μὰς ἑκατὸν
τριάκοντα καὶ ὀκτὼ πρὸς τὰ στάθμια τὰ ἐν τῷ ἀργυροκοπίῳ [καὶ
[ρόπ]κῃν ἐχέτω στε]φανηφόρου δραχμὰς δεκαδύο, καὶ πωλε[ίτ]ωσαν πάντες
τᾶλλα πᾶντα ταύ[τηι] τῇ μνᾷ πλῆκν ὅσα πρὸς ἀργύριον διαρρήδην
εἴρηται πωλεῖν, ιστάντες τὸν πῆχυν τοῦ ζυγ[οῦ] | [ισόρ]ροπον ἄγοντα τὰς
ἐκατὸν πεντήκοντα δραχ[μὰς] τοῦ σ[τεφανηφ]όρου [...] IG II², 1013, l. 29–33

Drachma [4.35g]

Silver Tetradrachm

Mina: 100 Drachmas [435g]

- Two official weights: the drachma of the stephanophorus [silver standard] (στεφανηφόρου δραχμή) [4.35g] and the monetary mina of 100 drachmas (μνᾶ)
- Roman equivalent (unchanged): $\frac{3}{4}$ Attic mina [435g] = 1 Roman libra [326g];
8 Attic drachmas (2 tetradrachms) [4.35g] = 9 Roman denarii [3.90g]

Central Greece: Delphi

CID IV.118–119: The Amphictionic “Financial Scandal” (ca. 117/6 BCE)

Simultaneous use of two standards:

- ἀργυρίου τάλαντα
- ἀργυρίου στερεὰ τάλαντα = τάλαντα ἄττικά
- ἀργυρίου συμμαχικὰ τάλαντα

CID IV.127: The Amphictionic Decree defining the silver standard (late 2nd c. BCE)

δέχεσθαι πάντα[ς] τοὺς Ἑλληνας τὸ ἄττικὸν τετραῶν[ον] ἐν δραχμαῖς ἀργυρίου τέταρσι
“All the Greeks shall receive the Attic tetradrachm at the rate of four drachmas of the silver standard”

= henceforth, the silver standard is based on the Attic drachma, not the Symmachic.

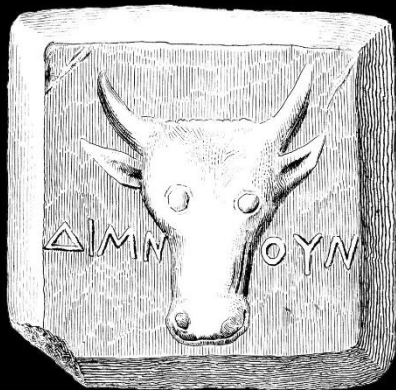
Monetary Mina – πρὸς ἀργύριον (100 Drachmas)

Ἀγέτω δὲ καὶ ἡ μνᾶ ἡ ἐμπορικὴ στεφανηφό[[ρου δραχ]μὰς ἑκατὸν
τριάκοντα καὶ ὀκτὼ πρὸς τὰ στάθμια τὰ ἐν τῷ ἀργυροκοπίῳ [[καὶ
[[ρόπ]κῃ]ν ἐχέτω στεφανηφόρου δραχμὰς δεκαδύο, καὶ πωλε[ίτ]ωσαν πάντες
τᾶλλα <π>άντα ταύ[[τηι] τῇ μνᾷ <πλ>ῆ<ν> ὅσα πρὸς ἀργύριον διαρρήδην
εἴρηται πωλεῖν, ἱστάντες τὸν πῆχυν τοῦ ζυγ[οῦ] | [ἰσόρ]ροπον ἄγοντα τὰς
<ἐ>κατὸν πεντήκοντα δραχ[μὰ]ς τοῦ σ[τεφανηφ]όρου [...] IG II², 1013, l. 29–33

Increased Commercial Mina – πρὸς χαλκόν (150 Drachmas)

Ἀγέτω δὲ καὶ ἡ μνᾶ ἡ ἐμ<πορικ>ὴ στε[φανηφό] | [ρου δραχ]μὰς ἑκατὸν
τριάκοντα καὶ ὀκτὼ πρὸς τὰ στάθμια τὰ ἐν τῷ ἀργυροκοπίῳ | [καὶ
[ρόπ] <ή>ν ἐχέτω στε]φανηφόρου δραχμὰς δεκαδύο, καὶ πωλε[ίτ]ωσαν πάντες
τᾶλλα <π>άντα ταύ | [τηι] τῇι μνᾷ <πλ>ή<ν> ὅσα πρὸς ἀργύριον διαρρήδην
εἴρηται πωλεῖν, ιστάντες τὸν πῆχυν τοῦ ζυ<γ>[οῦ] | [ισόρ]ροπον ἄγοντα τὰς
<ἐ>κατὸν πεντήκοντα δραχ[μὰ]ς τοῦ σ[τεφανηφ]όρου [...] IG II², 1013, l. 29–33

Dimnoun: 300 Drachmas

Mina: 150 Drachmas

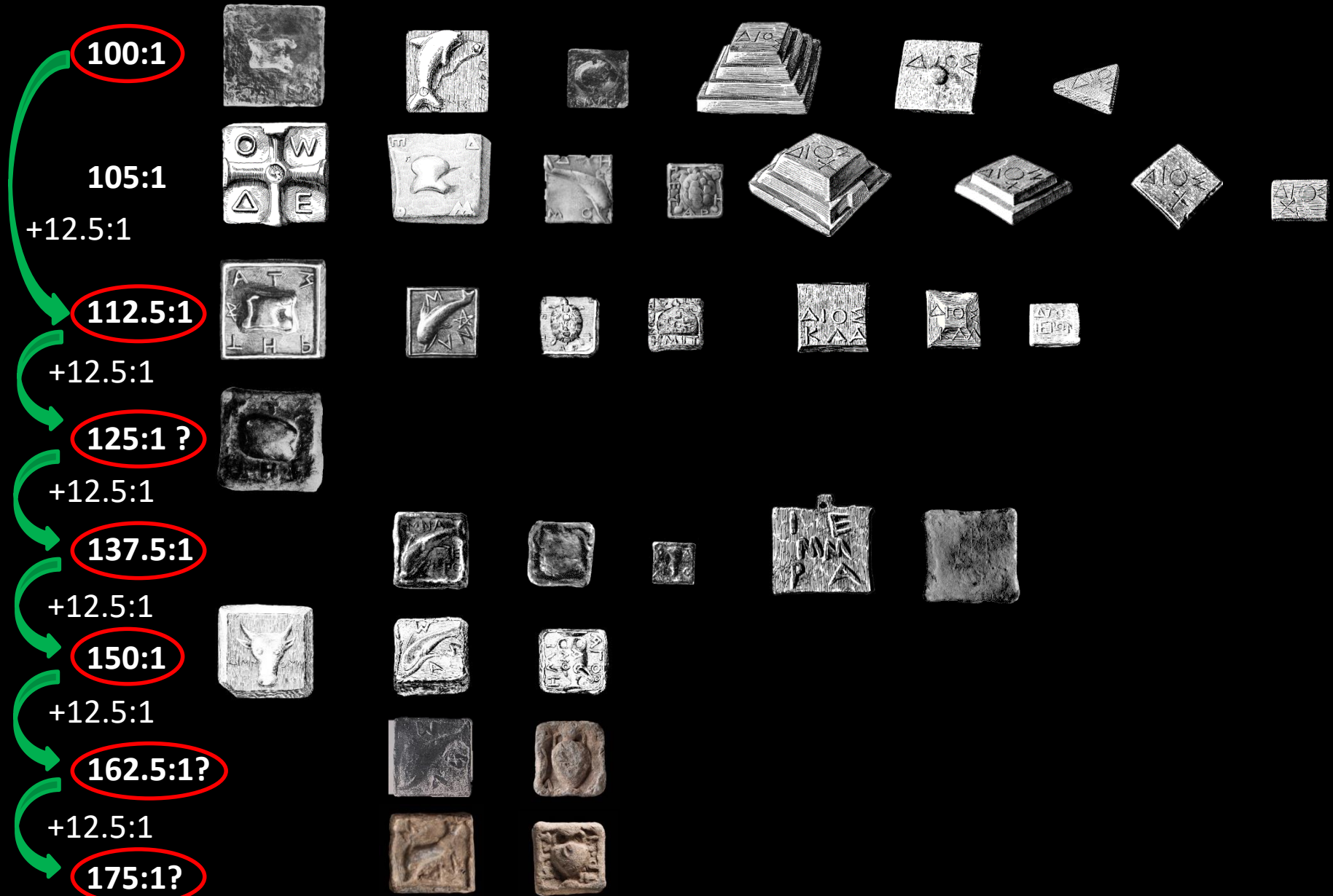
Half-Mina: 75 Drachmas

Makeweight:
12 Drachmas

- Before IG II² 1013: A commercial mina of 138 drachmas [600g] = 1.38 monetary mina
- After IG II² 1013: A commercial mina of 150 drachmas [652g] = 1.5 monetary mina
- Roman equivalent: 1 Attic commercial mina [435g] = 2 Roman libras [326g]

Athenian Weight Standards (5th–1st Centuries BCE)

Increased Commercial Pentamnoun and Talent

Τὸ δὲ πεντάμνου [τὸ | ἐμπ]ορικὸν ἐχέτω [ρό]πην ἐμπορικὴν μνᾶν, ὅπως
ἰσορρόπου τοῦ πήχως γινομένου ἄγη ἐμπορ[ι]κὰς μ]νᾶς ἕξ· τὸ δὲ τάλαντον
τὸ ἐμπορικὸν [ἐχέτ]ω ροπ[ήν μ]ν[ᾶς] ἐμπ[ο]ρικὰς πέντε, ὅπως καὶ τοῦ[το |
ἰσ]ορρόπου τοῦ πήχως γινομένου ἄγη[ι] ἐμ[πο]ρικὸν τά[λαντον καὶ μ]νᾶς
ἐμπορικὰς πέντε· [ἔστω δὲ | σύ]νφ[ω]να πάντα τοῖς ἐν τῷ ἐμπορίῳ ζ[υ]γ[ο]ῖς
καὶ σ[κ]τ[α]θ[μ]οῖς.
IG II², 1013, l. 33–36

- Longstanding issue: The increase of the commercial pentamnoun (+20%) is not proportionate to the increase of the commercial mina (+8.7%) and of the commercial talent (+8.3%).
- Unsatisfactory solutions: major revision of Fourmont's text (Viedebantt); large tolerance margin (Hitzl); pentamnoun based on another standard (Lang & Crosby, Breglia Pulci Doria, Rizzi)
- One major question: Why is it necessary to redefine other weights than the commercial mina? And why the pentamnoun and the talent rather than any other weights?

Increased Commercial Pentamnoun and Talent

Τὸ δὲ πεντάμνου [τὸ | ἐμπ]ορικὸν ἐχέτω [ρό]πην ἐμπορικὴν μνᾶν, ὅπως
ἰσορρόπου τοῦ πήχως γινομένου ἄγχι ἐμπορ[ι]κὰς μ]νᾶς ἕξ· τὸ δὲ τάλαντον
τὸ ἐμπορικὸν [ἐχέτ]ω ροπ[ήν μ]ν[ᾶς] ἐμπ[ο]ρικὰς πέντε, ὅπως καὶ τοῦ[το |
ἰσ]ορρόπου τοῦ πήχως γινομένου ἄγχι[ι] ἐμ[πο]ρικὸν τά[λαντον καὶ μ]νᾶς
ἐμπορικὰς πέντε· [...]

IG II², 1013, l. 33–36

θέτω δ[ὲ] Διόδωρος εἰς Ἀ[κκ]ρόπολιν σηκώματα τοῦ τε ἐμπορικ[οῦ] [ταλάν|το]υ
καὶ δεκάμνου καὶ δίκμνου [καὶ μνᾶς καὶ] ἡμιμναίου καὶ τερτημ[ό]ρου καὶ χοῶς
[καὶ χοίνικος]· [...]

IG II², 1013, l. 54–55

- One major question: Why is it necessary to redefine other weights than the commercial mina? And why the pentamnoun and the talent rather than any other weights?
- Two possible solutions:
 - a) Commercial pentamnoun and talent are not actual weights, but theoretical values used e.g. for defining retail, semi-wholesale, and wholesale trade;
 - b) Commercial pentamnoun and talent are used to weigh specific commodities.

Increased Commercial Pentamnoun (6 Minas)

Τὸ δὲ πεντάμνου·ν [τὸ | ἐμπ]ορικὸν ἐχέτω· [ρό]κπ>ήν ἐμπορικὴν μνᾶν, ὅκπ>ως
ἰσορρόπου τοῦ πήκχ>εως γινομένου ἄγχι ἐμπορ[ι|κὰς μ]νᾶς ἕξ·

IG II², 1013, l. 33–35

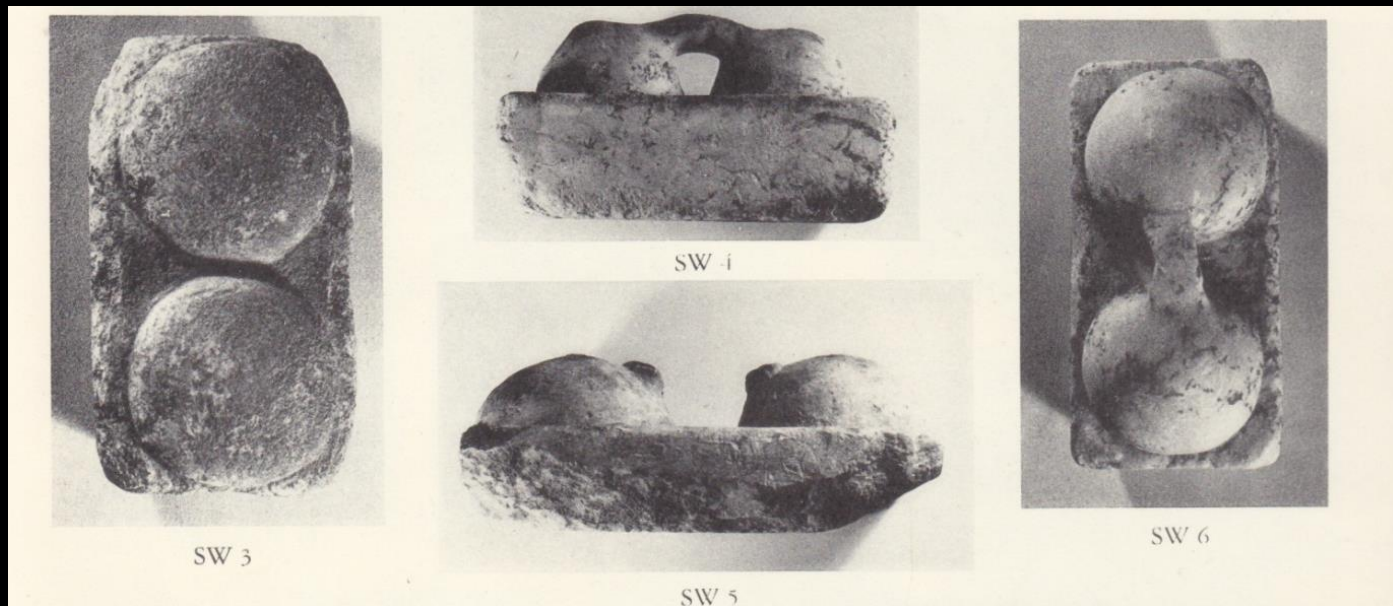
Pentamnoun

5 × 138 dr. = 690 dr. [3.0kg]

→ → →

Six Minas

6 × 150 dr. = 900 dr. [3,9 kg]

“Mastoid” Weights, Marble, 1.0–3.5kg (250–800dr.)

Increased Commercial Pentamnoun (6 Minas): A Wool Measure?

1 [δοκ]ιμάσηι [—]
[κ]αὶ ἔρια ἴστασθαι τοὺς ἐμπο]-
λέοντας ὅσα ἄ[ν ἕκαστος ἐμπο]-
λῆι, ἴστασθαι [δὲ ἀδόλως· ἦν δὲ]
5 ἀμαρτάνηι ὀφε[ιλέτω δραχμὰς]
εἴκοσι κατ' ἕκασ[τον τάλαντον·]
πρηξάσθω δὲ ὁ ἀγορ[ανόμος· πω]-
λείτω δὲ μέχρι μεση[μβρίας·]
ὑετίων δὲ μὴ ἐχφέρ[ειν· τῶν ἐ]-
10 πετέων προβάτων τ[οὺς ἐριοπώ]-
λας ἔρια μὴ πωλεῖν· ἢ[ν δὲ πωλῆι,
ζημιούσθω ὑπὸ τοῦ ἀ[γορανό]-
μου ἡμέρης ἐκάστης [δραχμαῖς]
δύο· εἴρια μὴδὲ γνά[φαλλα ἐκ πό]-
15 κου μὴ πωλεῖν τὸν ἔ[μπορον μῆ]-
δὲ τὸν μετάβολον μ[ηδενὶ ἄλλο]-
θεν μηδαμόθεν ἢ πα[ρὰ —]
λης· ἦν δὲ που ἄλληι [πωλῆι?, στε]-
ρέσθω τῶν ἐρίων κ[αὶ ζημιού]-
20 σθω δραχμαῖς εἴκ[οσι καὶ πᾶ]-
σα ἀποκηρύσσει[ται ὑπὸ πρυτά]-
νεων ἢ ἄλλως πω[λεομένη ἢ ἀπὸ]
τοῦ τάλαντου [ἐμπολή —]
διὰ τινὰ [. . .]ν[—]

I. Erythrai 15 (2nd third of the 4th c. BCE)

“...and **each dealer is to weigh out the amount of wool that he is selling; he is to weigh honestly**, and anyone who cheats is liable to pay twenty drachmas for each [occasion]; the agoranomos is to exact payment.

Sales may take place up to noon. When it rains no one is to put wool on display.

No one is to sell the wool of one-year old sheep. Anyone who does so is to be fined two a day by the agoranomos...

And all **the wool sold otherwise than from the balance** will be auctioned publicly by the prytaneis”

(trad. F. Meijer and O. Van Nijf)

Increased Commercial Pentamnoun (6 Minas): A Wool Measure?

Τὸ δὲ πεντάμνου [τὸ | ἐμπ]ορικὸν ἐχέτω [ῥο]κπῆν ἐμπορικὴν μνᾶν, ὅπως
ἰσορρόπου τοῦ πήχως γινομένου ἄγῃ ἐμπορ[ι]κὰς μ[ε]νᾶς ἕξ·

IG II², 1013, l. 33–35

Pentamnoun

5 × 138 dr. = 690 dr. [3.0kg]

→ → →

Six Minas

6 × 150 dr. = 900 dr. [3,9 kg]

Lead weight from Delos

Late 2nd c. – early 1st c. BCE

11.2×10.6×1.8 cm – 1925 g [442.5dr.]

Delos, Archaeological Museum, Inv.No. B 18953

Μνᾶ | ἐρίων | γ'
λίτραι ς'

“3 minas of wool;
6 libras.”

6 commercial minas (900 dr.) = 12 Roman libras

3 commercial minas (450 dr.) = 6 Roman libras

Increased Commercial Talent (65 Minas)

Τὸ δὲ τάλαντον τὸ ἐμπορικὸν [ἐχέτ]ω ῥοπ[ὴν μ]ν[ᾶς] ἐμπορικὰς πέντε, ὅπως καὶ τοῦ[το | ἰσ]ορρόπου τοῦ πκήχ[εως] γινομένου ἄγη[ι] ἐμπο[ρικ]ὸν τάλαντον καὶ μ]νᾶς ἐμπορικὰς πέντε· [...]

IG II², 1013, l. 35–36

Talanton (60 Minas)

$60 \times 138 \text{ dr.} = 8280 \text{ dr. [36kg]}$

→ → →

65 Minas

$65 \times 150 \text{ dr.} = 9750 \text{ dr. [42.4 kg]}$

ID 290 (246 BCE), l. 48: ξύλων τάλαντα [ΔΔΔΔ ἐπὶ βωμοὺς κα]ὶ εἰς ἱεροπόιον, τιμὴ $\text{Γ}^{\text{Α}}\text{ΓΓΓ}[\text{II}^{\circ} \text{ — — — —}]$

ID 290 (246 BCE), l. 66–67: [ξύλων] τάλαντα Δ. . ἐπὶ βωμο[ύς καὶ εἰς ἱερο|πόιον, τιμὴ — —^ο]

Increased Commercial Talent (65 Minas): A Wood Measure?

ID 509 (ca. 230–220 BCE?)

- 1 ἄνθρακας μηδὲ ῥυμοὺς μη[δὲ ξύλα ὅς ἂν μὴ χρῆ]-
2 ται **τοῖς σταθμοῖς τοῖς ξυληροῖ[ς]**, μὴ πωλεῖν· ...]
- 33 οἱ δὲ ἀτελεῖς ὄντες εἰσάγουσιν ξύλα ἢ ῥυμοὺ[ς]
ἢ ἄνθρακας τὰ πωλούμενα **τῷ ξυληρῷ στα-**
θμῷ ἀπογραφέσθωσαν πρὸς τοὺς ἀγορανό-
- 35 μους πρὸ τοῦ πωλεῖν ὅσου ἂν μέλλωσι πωλεῖν
καὶ μὴ ἐξέστω αὐτοῖς μήτε πλείονος μήτε ἐ-
λάσσονος πωλεῖν ἢ ὅσου ἀπεγράψαντο· ἐὰν δέ τι-
νες μὴ πειθαρχῶσιν τοῖς γεγραμμένοις, οἱ ἀγο-
- 40 **ρανόμοι αὐτοῖς μὴ διδότησαν μήτε τὰ ζυγὰ μήτε**
τὰ μέτρα τὰ ἀνθρακηρά, καὶ τοῦ τόπου οὗ ἂν αὐ-
τοῖς κείμενα ἦι τὰ ξύλα ἢ οἱ ἄνθρακες ἢ οἱ ῥυμοὶ
φερέτωσαν τῇ πόλει μισθὸν τῆς ἡμέρας δρα-
- 44 χμὴν ἕως ἂν ἄρωσιν, καὶ οἱ ἀγορανόμοι πραξάτω-
- σαν αὐτούς, ἀνεύθυνοι ὄντες.

pondera.incal.ucl.ac.be

Pondera

[Browser](#)

[Standards](#)

[Contributors](#)

[Bibliography](#)

[About](#)

Charles Doyen ▾

An Online Database of Ancient and Byzantine Weights

[Browse](#)

© 2016 Pondera - UCLouvain

Category	Commodities	Before IG II ² 1013	After IG II ² 1013	Roman Equivalent
Liquid Measures (ὕγρᾱ)	Any liquid	Χοῦς (3.2l)	Χοῦς (3.2l)	1 congius [3.2l] = ⅓ quadrantal [26.1l]
	Olive oil	Μετρητής [39.1l] = 12 χόες		
	Wine	Κεράμιον [26.1l] = 8 χόες		
Dry Measures (ξηρά)	Cereals	Χοῖνιξ [1.1l]		2 sextarii [0.54l]
		Μέδιμνον [52.3 l] = 48 χοίνικες		6 modii [8.7l]
	Dry fruits	?	1.5 χοῖνιξ [1.6l]	3 sextarii [0.54l]
	Fresh fruits	?	3 χοίνικες [3.3l]	6 sextarii [0.54l]
Weights (σταθμά)	Precious material	Στεφανηφόρου δραχμή [4.35g] Μνᾶ = 100 δραχμαί [435g]		1.33 Roman libra [326g]
	Anything else	Ἐμπορικὴ μνᾶ [600g] = 138 δραχμαί	Ἐμπορικὴ μνᾶ [652g] = 150 δραχμαί	2 Roman libras [326g]
	Wool?	5 ἔμπορικαὶ μναῖ [3.0kg] = 690 δραχμαί	6 ἔμπορικαὶ μναῖ [3.9kg] = 900 δραχμαί	12 Roman libras [326g]
	Wood?	60 ἔμπορικαὶ μναῖ [36kg] = 8280 δραχμαί	65 ἔμπορικαὶ μναῖ [42.4kg] = 9750 δραχμαί	130 Roman libras [326g]

Specific Measures and Weights: A Roman Influence?

Μήτις
ἡμεῖς
“No
syst

καὶ στ
πάντες
ould be
measu

δία τις
ve its
d all b

ἀλλὰ τοῖς
coinage or
se ours.”

(Cassius Dio 52.30.9)

Un marché commun dans l'Antiquité ?

*Unités de mesure et instruments commerciaux dans le bassin égéen
(et au-delà) à la basse époque hellénistique*

***Réformes des poids, mesures et
monnaies en Grèce continentale
au tournant du IIe s. et du Ier s.***

Charles DOYEN
(F.R.S.-FNRS / UCLouvain)

25-26 janvier 2018

Université de Fribourg (CH), site Miséricorde

Avenue de l'Europe 20

Salle Jaeggi (MIS 4221)

UCL
Université
catholique
de Louvain

fnrs
LA LIBERTÉ DE CHERCHER